

Sevgi GÖĞEBAKAN

sevgigogebakan75@gmail.com, Malatya-Türkiye

ORCID: 0000-0002-0176-4251

Hayrettin YILMAZ

leventoglu0644@gmail.com, Malatya-Türkiye

ORCID: 0000-0003-2327-6141

Yılmaz BEHÇET

y.behcet@hotmail.com, Malatya-Türkiye

ORCID: 0000-0002-4764-5637

TEHDİT ve KORUMA TEDBİRLERİ BAKIMINDAN SANAT ESERLERİNİN KÜLTÜREL MİRAS ÖĞESİ OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Özet

Kültür, yaşamı ilgilendiren tüm alanlarda, bir toplumun ürettiği değerler bütünüdür. Kültürel miras, toplumun kolektif bilinç ile ürettiği, değer içeren, somut ve somut olamayan tüm unsurlara verilen ortak isimdir. Sanat ise insanın, sezgileriyle kavradığı düşlerinin, olağanüstü imgeleme kabiliyetinin ve zihninin en duyarlı yaratıcı dokusunun somut ürünleridir. Sanatçı içine doğduğu veya içinde yaşadığı toplumun değerleriyle şekillenir, Kabullerini ve itirazlarını, etik ve estetik anlayışını yaşadığı coğrafyanın koşullarıyla birlikte, yerel ve evrensel insan belleği ile olgunlaştırır. Bu nedenle sanat içinde var edildiği toplumun bilinç ve bilgi kodlarından izler taşır. Bu çalışma, Prof. Dr. Yüksel Göğebakan'ın "Jan Vermeer'e Ait "Resmin Alegorisi" Adlı Tablonun Korunması Gerekli Kültür Varlığı Olarak Değerlendirilmesi "adlı araştırma makalesinin yeni şeyler söyleyen bir analizini yapmaya çalışmaktadır. Yapılan analizler sonucunda, sanat eserlerinin kendi çağının, sosyal, kültürel, politik, coğrafi ve inanç izlerini taşıdığı aynı zamanda sanatçısının analitik bir kimlik özeti olabileceği kanısına varılmıştır. Bu nedenle sanat eserlerinin miras değeri taşıdığı ve korunması gereken bir bellek aracı olarak gelecek kuşaklara aktarılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Sanat eseri, Kültürel miras, Sanat eleştirisi, Resmin Alegorisi.

EVALUATION OF ARTWORKS AS A CULTURAL HERITAGE IN RESPECT OF THREAT AND PROTECTION MEASURES

Abstract

Culture is the set of values produced by a society in all areas of life. Cultural heritage is the common name given to all tangible and intangible elements that contain value, produced by the society with collective consciousness. Art, on the other hand, is the tangible product of a person's intuitively grasped dreams, his extraordinary imagination ability,

and the most sensitive creative texture of his mind. The artist is shaped by the values of the society he was born into or lives in. He matures his acceptances and objections, his ethical and aesthetic understanding with the conditions of the geography he lives in, with the local and universal human memory. For this reason, art carries traces of the consciousness and knowledge codes of the society in which it is created. This study, by Prof. Dr. Yuksel Gogebakan's research article "The Evaluation of Jan Vermeer's Painting "Allegory of Painting" as a Cultural Heritage to be Protected" is trying to make an analysis that says something new. As a result of the analyzes made, it has been concluded that the works of art carry the social, cultural, political, geographical and belief traces of their own age and can also be an analytical identity summary of the artist. For this reason, it is considered that works of art have a heritage value and should be transferred to future generations as a memory tool that should be protected.

Keywords: Art, Artwork, Cultural heritage, Art criticism, Allegory of Painting.

1. Giriş

Kültür toplumların ortak değerleridir. Bu ortak değerlerin yansıdığı tüm üretimler ve birikimler birer kültür varlığı olarak değerlendirilir. Aidiyet duygusu içeren kolektif bir zihin yaratmak ve varlıklarını sürdürülebilmek için, bu birikimlerin de varlığını sürdürmesi toplumlar için son derece hayati bir durumdur. Bilhassa insan yaratıcılığının ve zihninin biricik ürünleri olan sanat eserleri, toplumun kültür kodlarının önemli kayıtları durumundadır. (İskenderoğlu vd. 2022) Tarih boyunca bir kültür varlığı olarak sanat eserlerini ve diğer kültür miraslarını en çok tehdit eden unsur savaşlar olmuştur. Savaşların oluşturduğu kaos ortamı ve galip tarafların yağmaları kültür varlıklarının yok edilmesine veya ait oldukları kültürel çevreden koparılıp uzaklaştırılmalarına neden olmuştur. Prof. Dr. Yüksel Gögebakan'ın "Jan Vermeer'e Ait "Resmin Alegorisi" Adlı Tablonun Korunması Gerekli Kültür Varlığı Olarak Değerlendirilmesi "adlı araştırma makalesi örnek sanat eseri üzerinden hem sanat eserinin kültür varlığı olma durumunu hem de savaşlar esnasında maruz kaldıkları tehditleri birçok açıdan derinlemesine değerlendiren önemli bir kaynak çalışmadır. Sanatı anlama, kavrama biçimimizin ve sanat eserlerine karşı takındığımız tutumun sanayi devrimini sonrası süreçte, özellikle 20. Yüzyılda nasıl değiştiğine dair önemli çıkarımlarda bulunulmuş bu bilgiler ışığında da "resim alegorisi" adlı tablonun örnek teşkil edebilecek derin bir analizi yapılmıştır. Yöntem olarak, analizi yapılan makalenin asıl metinlerine makale içerisinde yeteri miktarda yer vermek zorunlu olmuştur. Bu asıl metinler bizim analizlerimiz ile aynı düzlemde okunup algılanması gerektiği düşünülmüştür. Yazarın kendisinden alınan izinle yapılan bu değerlendirmeler söz konusu makalenin bilgi evreninden yeni bir bilgi evrenine ulaşmamızı sağlamıştır.

Bu çalışmada, Gögebakan hem dünyaca üne sahip "resim alegorisi" adlı tabloyu derinlemesine analiz ederken yapıldığı dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik şartlarına dair aydınlatıcı bilgilere yer vermektedir. Ayrıca tarih sahnesinden kültür varlıklarının yok olmasına neden olan savaşlara çarpıcı örnekler vermiştir. Bu konvansiyonel savaşların yağma kültürü ile insanlık için çok önemli olan kültürel birikimleri nasıl yok ettiğini anlatmakta ve hatta bu yok edici anlayışın yakın geçmişimizin kahredici örnekleri ile desteklemektedir.

Bunlara ek olarak dünyanın ve ülkelerin kültür mirası konusunda bilinç geliştirme çabalarını, insanlığın kültürel mirasının korunması için hukuki zeminlerde aldıkları tedbirlerin konuyla ilişkili kısımlarına da yer verilerek tüm bu başlıklarda yararlanıcı için kalıcı izli bilgiler sunulmaya çalışılmıştır.

2. Çalışmanın Ana Hat Planı Değerlendirmesi

2.1. Özet

Bu bölümde Gögebakan, ele aldığı konu, yöntemi ve çalışmanın amaçları hakkında kısa bilgiler vermektedir. Bu bölüme konusunun en önemli kavramı olan kültür varlığı tanımı ile başlanmış ve değinilen bilgilerin sistematığı ile ilgili kısa bir açıklama yapılmıştır. Bu bölüm Yararlanıcının Konuyu kavrama ve zihinsel ön hazırlık yapabilmesi için oldukça yeterli ve net bir öz olarak tanımlanabilir.

2.2. Anahtar Kelimeler

Kültür Varlığı, Koruma, Resim Sanatı, Sanatçı, Hollanda ve Barok, Vermeer, Resmin Alegorisi; çalışmanın anahtar kelimeleri olarak belirlenmiş ve yine yazarın zihinsel ön hazırlığını güçlendirmek için gerekli isabetli kelimeler seçilmiştir.

2.3. Giriş

Giriş bölümüne yazar, çalışma boyunca bilinmesi gereken en önemli tanımları yapmıştır. Kültür varlıklarının korunmasına dönük hukuksal zeminin tarihsel süreçteki gelişim ve değişimlerini yine bu bölümde özetleyerek özellikle UNESCO'nun kültür varlıklarının korunmasına dair uluslararası mutabakat metinlerinden bölümlere yer verilmiştir. Ayrıca ülkemizde yürürlükte olan 2863 sayılı kanun metninden kültür varlığı tanımını ele alınmıştır. Bu bölümde tanımlanan en çarpıcı kelime ise "korumak" kelimesidir. Çalışmanın ana temasını anlatan paragraf ise şöyledir.

"Özellikle savaşlar ve ara dönemler bu kültür varlıklarının tahribatı ve illegal el değişimi konusunda ortam yaratmaktadır. Nitekim Avrupa'daki kültür varlığı tahribatı ve transferinin en büyük boyutları birinci ve ikinci dünya savaşı esnasında yaşanmıştır. 1954 yılında UNESCO tarafından "Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Varlıklarının Korunması Sözleşmesi'nin üye devletler tarafından imzalanması tüm bu yaşananların tekrarlanmaması içindir."

2.4. Jan Vermeer ve Resmin Alegorisi Tablosu

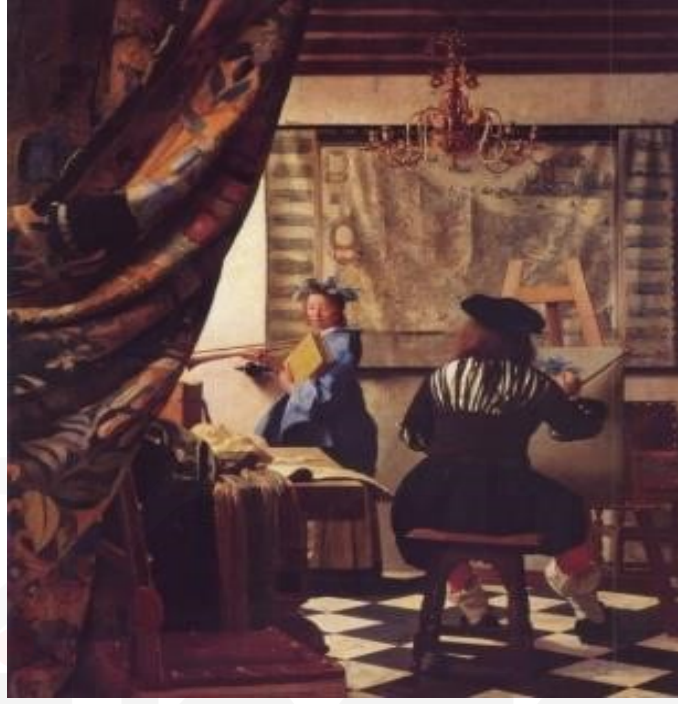
Bu bölümde Jan Vermeer ve yaşamı ile ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilmiş ayrıca onun yaşamı sanatsal gelişimi hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Bunların yanı sıra sanatçının yaşadığı döneme dair sosyal ve ekonomik değerlendirmeler yapılarak sanatçının algısını etkileyen faktörlerine çevresel uyarıcıların neler olduğunun daha iyi anlaşılması sağlanmıştır.

2.5. Resmin Alegorisi

Bu başlıkta "resim alegorisi" tablosunun yapılış nedenlerinden, sanatçının bu resme yaklaşımından bahsedilmiş ve sanatçının aynı dönem bazı sanatçılar ile kısa karşılaştırmaları yapılmıştır. En önemlisi "resim alegorisi" adlı eserin plastik açıdan derinlemesine bir analizi yapılmıştır. Konusundan kompozisyonuna, renklerinden oran orantısına ve psikolojik alt yapısına kadar farklı yönlerden resim ele alınmış ve böylelikle neden son derece önemli bir eser olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır. Ayrıca resimde "kara kutu" gibi sanatçının kullandığı yöntem ve malzeme bilgisine de yer verilmiştir.

Ara başlık konmasa bile 108. Sayfada "Çalışmanın bu bölümünde savaşların kültür varlıklarına vermiş olduğu zararlar hakkında bir bilgilendirme yapıldıktan sonra, "Resmin Alegorisi" tablosunun savaş esnasında başına gelenlere değinilecektir" cümlesi ile savaşların kültür varlıklarına vermiş oldukları zararlara ilişkin tarihin farklı dönemlerine ait çarpıcı örnekler verilmiştir. Metin içindeki örnekler dipnotlarda benzer içerikli başka örneklerle desteklenmiştir.

Bu başlığın son bölümünde söz konusu eserin 20. Yüzyılda başından geçen son derece dikkat çekici serüveninden bahsedilmiş böylelikle makalenin başlığında ifade edildiği gibi "korunması gerekli bir kültür varlığı" örneği olarak neredeyse şans eseri nasıl kurtulduğu, bulunduğu coğrafyaya bulunduğu müzeye tekrar nasıl geldiği savaşların yıkıcı yönlerine atıfta bulunarak anlatılmıştır. Tarihin birçok döneminde kültürel mirasın yıkımına neden olan savaşlardan söz edildiği gibi yaşadığımız çağda yanı başımızdaki Ortadoğu coğrafyasında tüm dünyanın gözleri önünde gerçekleşen kültürel miras tahribatına da değinilmiştir.

Görsel 1. Jan Vermeer,1665-67, Resmin Alegorisi

2.6. Sonuç

Bu bölümde yazar birçok açıdan ele aldığı ve örneklerle güçlendirdiği “korunması gerekli kültür varlığı olarak” sanat eserlerinin toplumlar için taşıdığı önemden bahsedilmiş ve özellikle korunmalarının önemine vurgu yapılmıştır. Yine korunması gereken kültür varlıkları için savaşların nasıl bir tehdit olduğuna değinilmiş, bu konuda duyarlı nesillerin yetiştirilmesinin yani eğitimin önemi vurgulanarak yazarın kendine özgü çıkarımları ele alınmıştır.

3. Araştırmanın Analizi

3.1. Sanat Eserlerinin Kültür Varlığı Niteliği Yönünden Araştırmanın Analizi

Araştırmada, özellikle giriş bölümünde, Gögebakan, Sanat eserlerini kültür varlığı niteliği yönünden tanımlayan uluslararası anlaşma, ulusal kanun ve yönetmeliklerin kabul görmüş metinleri üzerinden bu konuyu ele almaktadır. Giriş bölümünün sınırlılıkları dikkate alındığında, Gögebakan tarafından seçilen tanımların kanıtlanmış düzenli bilgiler ile araştırmanın bilgi akışına ciddi katkılar sağlayacak şekilde tasarlandığı ve konunun anlaşılması için oldukça yeterli olduğu görülmektedir.

Kültür varlıklarının içine doğdukları veya içinden doğdukları topluma ait değerler olması ve devlet malı niteliği taşıması günümüzde neredeyse tüm dünyada kabul gören bir yaklaşımdır. Ülkemizde de yürürlükte olan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkların Koruma Kanunu'nun (1983) “Devlet Malı” başlığı altındaki 5. Maddesinde bu oldukça açık şekilde tanımlanmıştır. Devlete, kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınmazlar ile özel hukuk hükümlerine tabi gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmazlarda varlığı bilinen veya ileride meydana çıkacak olan korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları Devlet malı niteliğindedir. Özel nitelikleri dolayısıyla ayrı statüye tabi tutulan mazbut ve mülhak vakıf malları bu hükmün dışındadır. Her ne kadar bu raporun konusu olamayacak kadar genişte olsa, tam bu noktada belirtmek gerekir ki bizim medeniyet algımızda tüm dünyadan farklı olarak inşa ettiğimiz bir “vakıf” kültürü vardır. Bu kültür insan olmanın haysiyetini koruyan incelikli bir kültürdür ve insanlığı merkeze alarak tüm dünyadan farklı bir toplumsal yapı yaratmaktadır. Öyle ki bizim vakıf kültürümüz, tüketerek, yok ederek yaşayan değil vakfederek yaşatan bir toplum hedefler. Bu nedenle vakıflar Dayanışma ve mülk kavramlarının devlet otoritesi dışında ele alındığı, inançlarımız ve merhamet kavramları ile insanı önceleyen, insanlık için tasarlanmış çok

özel bir hukuki zemine sahiptir. Vakıflara ait kültür ve sanat varlıkları Türk Medeni Kanunu'nda tanımlanmış esaslara göre yönetilir. Bu nedenle 2863 sayılı kanun içeriğinde de daima diğer kültür varlıklarından ayrı tutulmuşlardır.

Bu bölümde dikkat çeken en önemli husus bu kanun metninin belirsizlik içeren genel tanımlarıdır. Bu belirsizlikler hukuki boşluk diye tanımlanabilecek ve keyfiyete mahal verebilecek belirsizliklerdir. Örneğin kültürel miras tanımı Hem Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) tarafından oluşturulan hem de ülkemizdeki kanun metnlerinde maalesef aynı genel ifadeleri ve dolayısıyla aynı tehditleri içermektedir.

“Ülkemizde de 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun (1983) 23. maddesinde nelerin taşınır kültür varlığı olduğu tanımlama, kategorilere ayırma ve örneklendirme yöntemleri kullanılarak belirtilmiştir. Buna göre;

“Jeolojik, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, jeoloji, antropoloji, prehistorya, arkeoloji ve sanat tarihi açılarından belge değeri taşıyan ve ait oldukları dönemin sosyal, kültürel, teknik ve ilmi özellikleri ile seviyesini yansıtan her türlü kültür ve tabiat varlıkları; “Her çeşit hayvan ve bitki fosilleri, insan iskeletleri, çakmak taşları (sleks), volkan camları (obsidyen), kemik veya madeni her türlü aletler, çini, seramik, benzeri kab ve kacaklar, heykeller, figürinler, tabletler, kesici, koruyucu ve vurucu silahlar, putlar (ikon), cam eşyalar, süs eşyaları (hülliyyat), yüzük taşları, küpeler, iğneler, askılar, mühürler, bilezik ve benzerleri, maskeler, taçlar (diadem), deri, bez, papirus, parfümen veya maden üzerine yazılı veya tasvirli belgeler, tartı araçları, sikkeler, damgalı veya yazılı levhalar, yazma veya tezhipli kitaplar, minyatürler; sanat değerine haiz gravür, yağlıboya veya suluboya tablolar, muhalledat (relique'ler), nişanlar; madalyalar, çini, toprak, cam, ağaç, kumaş ve benzeri taşınır eşyalar ve bunların parçaları” (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu) taşınır kültür varlıkları olarak belirtilmiştir. Bu maddede yapılan her türlü yağlıboya ve suluboya tablolar taşınır kültür varlığı olarak kabul edilmiştir.” (Göğebakan, 2018,104)

Bu tanımlar dikkatle incelendiğinde özellikle sanat eserleri için yazılan ifadelerin sanat eserlerinin niteliklerine hiç atıf yapmadığı net olarak görülecektir. Benzer bir belirsizlik durumu yine 2863 sayılı kanunun “Tespit ve Tescil” başlığı altında, 7. Maddesinde mevcuttur. Bu maddede Kültür varlıklarının korunmasında ki en temel yaklaşım olan “tescil” kriterlerinde ciddi aksamalara yol açabilecek ve keyfiyete zemin olabilecek ifadeler yer almaktadır. Bu madde, “Yapılacak tespitlerde, kültür ve tabiat varlıklarının tarih, sanat, bölge ve diğer özellikleri dikkate alınır. Devletin imkanları göz önünde tutularak, örnek durumda olan ve ait olduğu devrin özelliklerini yansıtan yeteri kadar eser, korunması gerekli kültür varlığı olarak belirlenir. Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili yapılan tespitler koruma bölge kurulu kararı ile tescil olunur.” Şeklinde kaleme alınmıştır. Bilhassa “yeteri kadar” ifadesine dikkat edilirse açıklamaya çalıştığımız tehlike net olarak anlaşılacaktır. Zira bu maddeye dayanılarak tescil edilmeyen veya tescili kaldırılan kültür varlıklarının miktarı göz önüne alınırsa bu konuda acil tedbirlere ihtiyaç olduğu görülebilir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu bölümde Göğebakan'ın yer verdiği en önemli tanım “korumak” kavramının tanımıdır.

“Korumak, kelime anlamı olarak Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Örneklerle Türkçe Sözlüğünde (1995, s. 1740) “bir kimseyi veya bir şeyi tehlikeden, dış tesirlerden veya zor bir durumdan uzak tutmak, muhafaza etmek. Bir şeyin eskimesini yıpranmasını önlemek için gereken dikkat ve özeni göstermek” olarak tanımlanmaktadır. Yapılan bu tanımlamada da görüldüğü üzere kavram çok geniş bir alanı içerisine alan bir görünüm arz etmektedir. Burada koruma tabiat varlıkları, sıradan nesnelere ve yaşam içerisindeki birçok şeyi içine alabildiği gibi insanlığa ait kültürel unsurların maddi kalıntıları olan kültür varlıklarını da kapsamaktadır. Bu çalışmada korumanın kültür varlığı boyutu ele alınmıştır. Kültür varlıklarının

korunması onların tahrip edilmemesi, yok edilmemesi ve yer değiştirilmemesi ile birinci dereceden ilintilidir. “(Gögebakan, 2018, 105)

Asar-ı Atika Nizamnamesinden, uluslararası anlaşma metinlerine insanlığın koruma kaygısı ile ürettiği kurallar ve kaideler bütününe yer aldığı giriş bölümü araştırmanın ana temasına atıfta bulunmak, araştırmanın bilgi akış düzenini sağlamak ve algılanabilirliğini artırmak için “1954 yılında UNESCO tarafından “Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Varlıklarının Korunması Sözleşmesi” ne değinilerek bitirilmiştir.

3.2. Sanat Eseri Analizi Örnekleme ve Alan Yazına Katkısı Yönünden Araştırmanın Analizi

Bu araştırmanın, “Jan Vermeer Ve Resmin Alegorisi Tablosu ve Resim Alegorisi” başlıkları altında özellikle söz konusu sanat eseri ile ilgili, bilimsel bir ürün olarak düzenlenmiş bilgiler, hem içerik zenginliği hem niteliği ile , bilhassa bir sanat eserini, anlama, açıklama metodoloji açısından sanat eleştirisi alan yazını için ciddi kaynak olma niteliği taşımaktadır.

Bu bölümde, Gögebakan, Vermeer, onun yaşamı ve yaşadığı çağın sosyal, kültürel, ekonomik yapısı hakkında bilgiler vermekte ve o çağın sanat anlayışını açıklamaktadır. Vermeer’in sanat anlayışını birkaç çağdaşı “Metsu, Terborc ve P. De Hooç gibi sanatçıların yaklaşımları ile kısa kısa karşılaştırarak sanatçı ve onun algısı ile ilgili daha derin bir algılama yaratmaya çalışmaktadır. Sanat eleştirisinde veya bir sanat eserini anlamada bu yaklaşım oldukça önemlidir.

Fischer, El Greco üzerinden bu durumu şöyle açıklar. (Fischer, 1992: 135). “Bir sanat yapıtı, bir dönemin, bir kişiliğin havasını özümlemiştir. Ama bu hava yüzyıllardan sonra da değişmeksizin kalabilir mi? Başka bir dünyada yapıtın kendisi de başkalaşmaz mı? ilerde kuşakların yargısı çoğu zaman çağdaşlarının yargısından daha doğru değil midir? Kendi gücünde geleceğin belirsiz bir önsezi olan şey birden şaşkıncısına bugünün gerçeğini yansıtmaz mı? Bir resmin sanatsal niteliğini nesnel olarak tartışabilir, ama anlamı değişik yorumlara açıktır. Bir on altıncı yüzyıl El Greco ’su vardır; sonra, uzun bir süre, böyle biri yoktu; bugün bir yirminci yüzyıl El Greco’su var. Biz her zaman bize gereken bir şeyi ararız, bir sanat yapıtı ise hiçbir zaman kendi başına bir şey değildir. Her zaman bir seyirciyle karşılıklı bir ilişki kurmak zorundadır. Bir yapıtın anlamını çözeriz; aynı anlamda kendimiz de ona bir anlam katarız”. Tamda bu bilinçle bilgiyi düzenleyen Gögebakan, yaptığı eser analizinin değerini vurgulayan ve bizim Vermeer’in sanatının sanat tarihindeki yerini daha iyi anlamamızı sağlayan aktarımlara da yer vermektedir. “Artık, birbirini izleyen düzlemler fikrinin çağı geçmiştir “(Tükel, 2005, s. 109 aktaran, Gögebakan, 2018, 106). Gögebakan’ın resmi analizinde biz sanatçıdan, yaşadığı dönemin koşullarına kadar birçok kıymetli bilgiye ulaştığımız gibi resmin elamanlarının neredeyse tek tek özenle ve karşılaştırmalarla ele aldığını, anlam, içerik ve kompozisyon bağlamında çarpıcı yorumlarını görüyoruz. Gögebakan’ın bu bölüme bu kadar geniş yer vermesinin asıl amacı ise Vermeer’in bu eserinin bir kültür varlığı olma yönüyle neden bu araştırmanın konusu için önemli bir şaheser olduğunu da vurgulamak istemesidir. Öte yandan bu yaklaşım, Gögebakan’ın bir sanat eğitimcisi olarak ta misyonuna sıkı bir bağla bağlı olduğu yönünde değerlendirilebilir. Olcay Tekin Kırıçoğlu söz konusu misyonun önemini şöyle açıklar (Kırıçoğlu, 2002:130).; "Bir sanat eserini oluşturan değerleri görmek, aklın estetik boyutta bir etkinliğidir. Sağlam bir ön bilgilenme, kültür ortamının sunduğu fırsatlarla kazanılan bu deneyim kendi kendine öğrenilmez. Sanat yapıtını eleştirel bir gözle incelemek, bir anlamda yapıtı oluşturan sembelleri estetik anlamda okumak öğretimle gelişir. Bugün birçok sanat eğitimci, sanat yapıtı incelemenin, sanat eğitiminin içinde yer alması gerekli bir alan olması gerektiğinde birleşmektedir” bu bağlamda bir sanat eğitimcisinin, sanat eleştirisi ile ilgili geliştirdiği bu yaklaşımın, sanat alanına yaptığı katkı anlamında oldukça önemli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kaldı ki Gögebakan’ın bu araştırma içerisinde yer verdiği sanat eleştiri örneği öz ve içerik açısından oldukça başarılı bir örnek olma durumundadır. Özellikle Vermeer’i ve eserini zamanının suyunu içmiş bir sanatçı olarak yaşadığı çağın tüm bilgi evreni ile ele almış olması zaten bunun kanıtıdır. Tabi ki bu iki başlık altında verilen bu çok başarılı sanat eleştirisi örneği içerisinde “resim alegorisi” tablosunun başına gelen son derece ilginç olayların öyküsüne de yer verilmiştir. Özellikle eserin satın alınma bahanesiyle ülke dışına çıkarılma

girişiminde, o toplumun aydınlarının Hitler gibi bir diktatöre durumu iletme cesareti diğer bölümlerde Gögebakan'ın vurgulamak istediği “her kültür varlığı ait olduğu toplumun bir değeridir” fikrini destekleyen önemli bir bölümdür.

3.3. Kültür Varlıklarını Tehdit Eden İnsan Kaynaklı Unsurlar Üzerinden (Konvansiyonel Savaşlar, Soğuk Savaş, Kültür Emperyalizmi, Terör, Eğitim Ve Farkındalık Yetersizliği) Araştırmanın Analizi

Kültür varlıkları tarihin her döneminde ve günümüzde, savaş, acımasız çatışmalar ve terör tehdidi altındadır. Bu önü alınmaz ve kontrol edilemez yok edici süreçlerin, insan eliyle inşa edilen her şeyi yok etme eğiliminde olduğunu belirtmek gerekir.

Araştırmanın savaşlar ile ilgili bölümleri son derece etkili şekilde alınmıştır. Tarih boyunca savaşlar ve yıkımları ile bunların kültürel miras öğelerine verdiği ağır tahribattan bahsedilmiştir. Gögebakan'a göre; (Gögebakan, 2018 ,108) “Kültür varlıklarının tahrip edildiği en önemli nedenlerden bir tanesi kuşkusuz savaşlardır. Hemen hemen insanlık tarihinin ilk yıllarından itibaren savaşan tarafların birbirlerinin kültür varlıklarını yok etmeleri yahut onlara ele koymaları çok sıradan bir davranış olarak görülmüştür. Kazanan taraf savaştan elde etmiş olduğu eşya üzerinde hukuki bir hakka sahip olduğundan dolayı, yağmalama, kültürel değişimin bir aracı olarak süregelmiştir.” Bu acı ama haklı bir tarihi tespit olarak konunun kavranması için oldukça net bir tespit olarak değerlendirilmiştir. Gerçekten de tarih bu yıkım hikayeleri ile doludur. Zaten Gögebakan, araştırma içerisinde Mezopotamya, Mısır ve Hitit kültürleri dahil tüm zamanlarda; savaşan tarafların yağma kültüründen bahsederek çeşitli örnekler ile bunların daha anlaşılır hale gelmesini sağlamaya çalışmıştır. Rus, Alman savaşlarından tutunda Romalıların, Hanibal'ın işgalini içlerine sindiremeyerek Kartaca'yı yerle bir edip kalan yıkıntıları bile sabanla sürece kadar büyük bir yıkıma yol açtıkları kültürü ve tüm yaşanmışlıkları ile Kartaca'yı tarihten sildikleri, Roma ile Kartacalı Hanibal arasındaki inanılmaz savaşa kadar oradan Yunanlıların, Truva işgaline, 2. Dünya savaşına ve yakın geçmişimizde şahitlik ettiğimiz komşu coğrafyalarımızdaki savaşlara kadar bir çok örnek iyi bir bilgi dizgisi ile örneklenmiştir. Bu örnekler dip notlarda ki benzer örneklerle desteklenmiştir. Bunlar yararlanıcıların konuyu daha iyi kavranası için oldukça doyurucu örnekler olarak değerlendirilmektedir. Örneğin Romalıların Kartaca'ya yaptıklarının bir benzerini sadece farkındalık ve eğitim yetersizliği nedeniyle kendi çevremizde gözlemlediğimiz gerçeğini hatırlamaktan kendimizi alıkoymamamız, Gögebakan'ın sonuç kısmında yaptığı “duyarlı bir nesil yetiştirmek” önerisinin ne kadar haklı bir öneri olduğunu ortaya koymaktadır. Tabi ki araştırmanın örnekleminde yer alan ve “resim alegorisi” adlı tablonun hikayesi de son derece önemli bir hatırlatıcı olarak çıkıyor karşımıza. Söz konusu eserin zarar görmeden Viyana Sanat Tarihi Müzesi'ne dönmesinin insanlık adına önemli bir kazanım olduğu vurgulanır.

Ayrıca, bu araştırma, bunca örnekle beraber içeriğinde bahsedilmediği halde 2. Dünya savaşından sonra değişen savaş metodolojisini, soğuk savaş, kültür emperyalizmi ve terör gibi bazen konvansiyonel savaşlardan daha yıkıcı etkileri olabilen kavramları da düşünmemizi sağlamakta oldukça başarılı bir sezdirici rol üstlenmektedir. Sıcak çatışma içermeyen ancak bellek taşıyıcısı olan kolektif bilinçlerin yıpratılmasına, yok edilmesine ve yeni nesillerle değer bağlarının koparılmasına dönük eylemler günümüzün iletişim teknolojilerinin de katkısıyla konvansiyonel savaşlardan daha yıkıcı sonuçlar yaratabilmektedir. Bir kültür unsurunun doğrudan yok edilmesi yerine, o kültür unsuruna o toplumun verdiği değer ve korumaya dönük hassas yaklaşımın ortadan kaldırılması, kolektif belleğin linç edilmesi yöntemi, sıcak çatışma içeren yöntemlere göre daha uzun bir zaman almasına rağmen daha az sansasyonel ve daha az masraflı bir yöntem olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde yaygın olarak kullanılan bu yöntemin karşısında direnememenin bedeli kan ve gözyaşı olmasa bile sonuçları itibarıyla daha yıkıcıdır. Bu kavramların tanım ve izahları bu araştırma raporunun sınırlılıklarını oldukça zorlayacaktır bu nedenle genel olarak araştırmanın dilinin zenginliği ile yetinmek daha doğru olacaktır. Ancak kültür varlığı, resim sanatı örneklerinin kültür varlığı niteliği ve savaşların bu varlıklarımız ne kadar ciddi bir tehdit olduğunun anlaşılması bakımından Gögebakan'ın bu araştırması oldukça kıymetlidir denilebilir.

4. Araştırmada Yer Alan Çıkarımlar Bağlamında Sonuç

Sonuç olarak Prof. Dr. Yüksel Gögebakan'ın bu araştırmasını doğru şekilde ve eksiksiz analiz ettiğimizde Bir kültür varlığının veya bir kültür varlığının formunun ve manasının onu yaratan zihinlerden ayrı düşünülemediği, o zihinlerin de yaşadıkların çağın koşullarından, doğdukları coğrafyadan ve kendi insan kaderlerinden bağımsız olamayacağı yargısına varabiliyoruz. İnsanoğlunun var olduğu zamandan beri estetik değerler ve iyi şeyler üreten ve yalnızca kendisi ve dünya için faydalı bir yaşam serüveni düşleyen bir varlık olmadığını aynı zamanda yine kendisinin yarattığı değerlere en büyük düşmanlığı yine kendisinin yaptığını düşündüren içeriği ile bu araştırma sanat alanında üretilmiş önemli kaynaklardan biri olma durumundadır. Bütününe baktığımızda Gögebakan'ın problem olarak edindiği konuyu anlatmak için Jan Vermeer'in "resim alegorisi" adlı eserini örneklem olarak seçmesinin sıradan bir tercih olmadığını anlayabiliyoruz. **Alegori**; bir görüntü, bir yaşantı, düşünce, kavram veya bir davranışın daha iyi kavranmasını sağlamak için simgesel bir bağ kurulması ve bu bağın heykel ya da resim aracılığıyla görsel sanatlarda aktarılmasıdır. "Alegori" kavramının sözlük manası ile bu araştırmanın mana ve mesajı neredeyse bire bir örtüşüğünü görüyoruz.

Bu araştırmada tıpkı alegorinin tanımında dendiği gibi bir düşüncenin daha iyi kavranmasını sağlamak için resim alegorisi" tablosunun yaşantı ve varlık serüveni kullanılmıştır.

Gögebakan; üzerinde uzun tartışmalar yaptığı ve tüm insanlığı ilgilendiren problem için en çarpıcı ve anlamlı önerisini sonuç bölümünde şöyle kaleme almıştır. "Günümüzde dünyanın birçok yerinde yaşanan savaşlar, insanlığa ait birçok kültür varlığının tahrip olmasına ve yok olmasına neden olmaktadır. Her ne kadar uluslararası alanda yasal düzenlemeler yaşansa da savaşın yaratmış olduğu tahribat engellenememektedir. Her şeyden önce konuyla ilgili olarak duyarlı bir nesil yetiştirmek sorunun çözümüne ciddi anlamda katkı sağlayacaktır." Bu vurgunun düşündürdüğü, koruma konusundaki geçmiş ve mevcut olumsuz hallerin sebebinin kökeninde Eğitim ve Farkındalık Yetersizliği gerçeğinin yattığıdır. Buradan hareketle hem tüm insanlıkla hem de kendi kökleriyle barışık bir toplumun inşasının böyle bilimsel çalışmalara çok fazla ihtiyacı olduğu kanısına varıyoruz. Üzerinde yeniden düşünülmüş, varlığına doğru soruların yöneltildiği ve alınan cevapların tartışılarak ayıklanıp sağlıklı hale getirildiği bir eğitim sitemine ivedilikle ihtiyaç olduğunu düşünüyoruz. Bizi biz yapan tüm kültürel değerlere sahip çıkmak birey ve devlet bağlamında kültürel miras kavramı ve korunmaları üzerinde büyük bir hassasiyetle durmamız gerektiğini ve bunu yaparken sanatın dilinin yabana atmamak gerektiği kanaatindeyiz. Prof. Dr. Yüksel Gögebakan'ın bu araştırmasını temel olarak bize Kültür mirasımızın varislerine karşı büyük sorumluluklarımız olduğunu hatırlatan aynı zamanda sanat alan yazınına çok önemli katkılar sağlayan bir araştırma olarak değerlendiriyoruz.

Kaynakça

Akaltun, Evren. (2016). Beş Şehir. Bahar Demirhan (Ed.). Edebiyat Mimarlık, s.448-453. İstanbul: Yem Yayın.

Bazin, Germain (1998). Sanat Tarihi, İstanbul: Sosyal Yayınları.

BÜYÜK LAROUSSE-23 (1986). Vermeer, İstanbul: Milliyet Gazetecilik A.Ş.

Cömert, Bedrettin. (2014). Mitoloji ve İkonografi, , Ankara: De Ki Basım Yayım Ltfd.Şti.

Gombrich, Ernst H. (1997). Dünya Tarihi, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

İnankur, Zeynep (1997). Vermeer, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi-3, s. 1878, İstanbul: Yem Yayın.

İskenderoğlu, Levent; Gögebakan, Yüksel. Sanat, Mekân ve Bellek. Electronic Turkish Studies, 2022, 17.3.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. (1983). T.C. Resmî Gazete, 18113, 23 Temmuz 1983.

Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşme, (UNESCO). 14 Kasım 1970.

- Millî Eğitim Bakanlığı. (1995). Örnekleriyle Türkçe Sözlük-2, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi,
- Özel, Sibel (1998). Uluslararası Alanda Kültür Varlıklarının Korunması, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Peccatori, Stefano, Zuffi, Stefano. (1998). Art Book Rembrandt (S. Uzun, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Sanat Tarihi Ansiklopedisi-3 (1981). İstanbul: Görsel Yayınları.
- Şentürk, Leyla Varlık (2012). Analitik Resim Çözümlenmeleri, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- The Book of Art (1994). Printed in Italy by Nuovo Istituto d'Arti Grafiche, (Ed. A.M. Hammacher and R. Hammacher Vandenbrande) Bergamo.
- Tükel, Işın (2005). Resmin Dili İkonografiden Göstergelime, İstanbul: Homer Kitabevi.
- Yılmaz, Yaşar (2015). Anadolu'nun Gözyaşları, İstanbul: Yem Yayın.
- Yücel, Melissa Melek Ezgi (2007). 17. Yüzyıl Hollanda Resminde Sembol Kullanımı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) T.C. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim, İstanbul.
- Zuffi, Stefano (1999). La Pittura Barocca, Electa, Milano.
- Ersoy, Ayla, Sanat Kavramlarına Giriş, Yorum Sanat Yayınları, İstanbul: 1995.
- Kırıçoğlu, O., Tekin, Sanatta Eğitim (Görmek-Anlamak-Yaratmak), Demircioğlu Matbaası, Ankara: 1991.
- Fischer, Ernst, Sanatın Gerekliği, Çev:Cevat ÇAPAN, Verso Yayıncılık, Ankara: 1992.
- Turani A., (1993), Sanat Terimleri Sözlüğü, İstanbul. Remzi Kitabevi.

İnternet Kaynakları

- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Alegori>
- ArkeOkur(Erişim Tarihi:16.02.2017)<http://arkeokur.tumblr.com/post/44935562530/istanbulunatlar%C4%B1n%C4%B1-geri-verin>
- Bianet Bülten (Erişim Tarihi:10.03.2017) <http://bianet.org/biamag/toplum/163014-suriye-nin-savasta-yokolan-kulturel-mirasi>
- Resim Biterken (Erişim Tarihi: 11.02.2017) <https://resimbiterken.wordpress.com/2014/08/08/johannesvermeerin-the-art-of-painting-eseri/>
- Türkiye Kayıp Kültür Hazinesini Arıyor (Erişim Tarihi:11.02.2017) <https://turkiyekayip.kulturhazinesini.ariyor.wordpress.com/tag/tarihi-eser-tahribati/>
- Tuvaldeki Başyapıt (Erişim Tarihi: 05.01.2017) http://www.dailymotion.com/video/x2cchk3_tuvaldekibasypit-johannes-vermeer-resim-alegorisi-bbc-belgesel_creation
- Organization of World Heritage Cities (Erişim Tarihi: 11.02.2017) <https://www.ovpm.org/en/cities/bycountry>
- World Heritage List (Erişim Tarihi: 11.02.2017) <http://whc.unesco.org/en/list/>